

**ХОРАЗМ ВИЛОЯТИДА ХУДУДИЙ ИҚТИСОДИЙ БАРҚАРОРЛИКНИ
ТАЪМИНЛАШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ**

Авазбек Халбеков

*ТДИУ ҳузуридаги “Ўзбекистон иқтисодиётини
ривожлантиришнинг илмий асослари ва муаммолари”
илмий-тадқиқот маркази мустақил тадқиқотчиси,
Барқарор ривожланиш маркази бўлим бошлиғи
Avazbek.khalbekov@mail.ru*

Аннотация: *Жаҳонда геосиёсий ва иқтисодий беқарорликнинг кучайиши, ташиқи хавф ва таҳдидларнинг ортиши шароитида ҳудудлар иқтисодий барқарорлигини таъминлаш долзарб аҳамият касб этмоқда. Бундай шароитда ҳудудларнинг рақобатбардошлигини ошириш, иқтисодиётни диверсификация қилиш, инвестиция фаоллигини кучайтириш ва ички ресурслардан самарали фойдаланиш муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.*

Мазкур тезис Хоразм вилояти иқтисодий барқарорлигини таъминлашнинг назарий ва амалий жиҳатлари таҳлил қилиниб, ҳудуднинг мавжуд иқтисодий салоҳияти баҳоланган ҳамда барқарор ривожланишни таъминлашга қаратилган устувор йўналишлар асослаб берилган. Шунингдек, иқтисодий ўсиш нуқталарини шакллантириш, тармоқларни диверсификация қилиш ва инвестицион жозибадорликни ошириш бўйича илмий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: *Хоразм вилояти, иқтисодий барқарорлик, барқарор ривожланиш, ҳудудий иқтисодиёт, диверсификация, иқтисодий трансформация, инвестициялар, ўсиш нуқталари, минтақавий ривожланиш.*

Маълумки, мамлакатнинг барқарор иқтисодий ривожланиши ва тараққиёти, аввало, ҳудудларда амалга оширилаётган ислохотларнинг самарадорлиги ҳамда яратилаётган ялпи ҳудудий маҳсулот (ЯХМ) ҳажми ва таркиби билан бевосита боғлиқ. Шу нуқтаи назардан, ҳар бир ҳудуд иқтисодиётини замонавий илм-фан ва технологиялар ютуқлари асосида ривожлантириш бугунги куннинг устувор вазифаларидан бири ҳисобланади.

Хусусан, Хоразм вилоятида саноат тармоқларини модернизация қилиш, ишлаб чиқариш жараёнларига инновацион ва юқори технологияларни жорий этиш бўйича амалга оширилаётган чора-тадбирлар иқтисодий ўсишнинг муҳим омилларидан бирига айланмоқда. Айниқса, озиқ-овқат саноати, машинасозлик ва қайта ишлаш тармоқларида технологик янгиланишлар меҳнат унумдорлигининг ошиши, маҳсулот сифати ва рақобатбардошлигининг юксалишига хизмат қилмоқда.

Натижада сўнгги йилларда вилоятда саноат ишлаб чиқариши ҳажмининг барқарор ўсиши таъминланиб, ишлаб чиқариш қувватларининг кенгайиши ялпи ҳудудий

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

маҳсулот таркибида саноат улушининг ортишига замин яратмоқда. Бу эса ўз навбатида ҳудуд иқтисодиётининг диверсификациялашуви, экспорт салоҳиятининг мустаҳкамланиши ва иқтисодий барқарорлик даражасининг ошишига хизмат қилмоқда.

Миллий иқтисодиётда бозор муносабатларининг чуқурлашуви ва иқтисодиётни модернизация қилиш жараёнлари ҳудудларнинг барқарор ривожланиш стратегиясини шакллантириш ҳамда ҳудудий ривожланишнинг самарали амалий моделларини ишлаб чиқишни тақозо этмоқда. Шу нуқтаи назардан, ҳар бир ҳудуднинг мавжуд ресурс салоҳияти, иқтисодий имкониятлари ва рақобат устунликларини аниқлаш, шунингдек, фойдаланилмаётган ички захираларни иқтисодий айланмага жалб этиш орқали барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш муҳим аҳамият касб этади.

Бу борада ҳудудларни комплекс ривожлантиришга қаратилган мақсадли дастурларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, инвестицияларни жалб этиш, янги иш ўринларини яратиш ҳамда аҳоли турмуш даражасини юксалтиришга хизмат қилувчи механизмларни такомиллаштириш долзарб вазифалардан бири ҳисобланади.

Мазкур йўналишда давлат томонидан қабул қилинаётган дастурий чора-тадбирлар муҳим аҳамиятга эга. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 4 апрелдаги “2022–2026 йилларда Хоразм вилояти ҳудудларини комплекс ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш ва аҳоли турмуш даражасини янада яхшилашга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 154-сон қарори Хоразм вилоятининг иқтисодий салоҳиятини тўлиқ рўёбга чиқариш, ҳудудларни мутаносиб ривожлантириш, инфратузилмани модернизация қилиш ва аҳоли фаровонлигини оширишга қаратилган муҳим стратегик ҳужжат ҳисобланади. Ушбу қарор вилоят иқтисодиётининг тармоқ ва ҳудудлар кесимида барқарор ўсишини таъминлаш, инвестиция фаоллигини кучайтириш ҳамда ҳудудий ривожланишнинг янги ўсиш нуқталарини шакллантириш учун мустаҳкам асос яратмоқда.

Хоразм вилоятини барқарор ривожлантиришда энг аввало муҳим вазифаларни белгилаб олиш ва шунга мос такомиллашган ташкилий иқтисодий ва молиявий механизм стратегиясини ишлаб чиқиш муҳимдир. Хоразм вилояти иқтисодиётидаги хизматлар қийматини баҳолаш қийин, чунки у жадал ривожланаётган иқтисодиётнинг энг истиқболли тармоқларидан бири ҳисобланади. У транспорт, омборхона, почта ва курерлик фаолияти, вақтинчалик турар жой ва умумий овқатланиш, ахборот фаолияти ва телекоммуникациялар, кўчмас мулк билан боғлиқ операциялар, касбий, илмий ва техник фаолият, маъмурий ва ёрдамчи хизматлар соҳасидаги фаолият, таълим, соғлиқни сақлаш, ижтимоий ёрдам, санъат, спорт, кўнгилочар ва дам олиш ва бошқаларни ўз ичига олади. Сўнгги ўн йилликлар жаҳон иқтисодиётида хизмат кўрсатиш соҳасининг ролининг ошиши билан тавсифланади. Хоразм вилоятида ишлаб чиқариш ва тижорат тизими сифатида хизмат кўрсатиш соҳаси ҳам фаол ривожланмоқда, бу ерда иқтисодиётда банд бўлганларнинг 42,8 фоиздан ортиғи ишлайди. Бугунги кунга келиб, Хоразм вилояти иқтисодиётидаги туб ўзгаришлар ва

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

муаммолар хизмат кўрсатиш соҳасининг муҳим ролини етарлича баҳоламаслик муаммосини янада кучайтирди. Бу янги иқтисодий барқарор жамиятни шакллантириш ва ривожлантириш жараёнида хизмат кўрсатиш соҳасининг ролини аниқлаш заруратини туғдирди.

Жаҳон иқтисодиётида хизматлар бозорининг ортиб бораётган роли иқтисодчиларнинг хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришнинг назарий ва амалий жиҳатларига қизиқиш ортиб бораётганини тавсифлайди. Жаҳон иқтисодиётида хизмат кўрсатиш соҳасида экспорт-импорт операциялари ҳажмининг доимий ўсиши ҳам кузатилмоқда. Бундай динамика жаҳон иқтисодий тизимининг глобаллашув тенденциясига тўлиқ мос келади. Ғарб мамлакатларида хизматлар кўпроқ ялпи ички маҳсулот таркибига киради ва давлат иқтисодий сиёсатининг асосий устувор йўналишларидан бирини ташкил қилади. Хоразм вилоятида қурилиш, транспорт, алоқа ва моддий ишлаб чиқаришни таъминлаш соҳасидаги хизматларнинг фақат кичик бир қисми ЯИМга киритилган. Моддий ишлаб чиқаришдан фарқли ўлароқ, номоддий хизматлар уй-жой коммунал хўжалиги, маиший хизмат кўрсатиш, соғлиқни сақлаш, таълим, жисмоний тарбия ва спорт, маданият ва санъат, фан ҳамда бошқа жами ижтимоий маҳсулот миллий ишлаб чиқариш ҳажмига киритилмайди. Бугунги кунда Хоразм вилоятида хизмат кўрсатиш соҳаси, ишлаб чиқариш ҳажмини оширадиган иқтисодиётнинг ягона тармоғи бўлиб, ушбу корхоналар сони йилдан-йилга ўсиб бормоқда.

Хизматлар соҳасини ривожлантириш ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантиришнинг энг муҳим шартларидан бири ҳисобланади. Бугунги кунда вилоятда олиб борилаётган бозор ислохотлари жамиятни ривожлантиришнинг энг муҳим ижтимоий иқтисодий вазифаларини ҳал қилишда хизмат кўрсатиш соҳасининг ролини оширишга катта таъсир кўрсатади.

Бугунги кунда фаолиятнинг деярли барча турлари хизмат кўрсатиш соҳаси билан боғлиқ, хусусан, хизматлар нафақат анъанавий сервис компаниялари, балки ўз товарларига кафолатли ва кафолатдан кейинги хизмат кўрсатадиган саноат корхоналари томонидан ҳам, транспорт хизматлари, ахборот таъминоти истеъмолчилар ва бошқалар билан боғлиқ. Эътибор бериб қараладиган бўлса, Хоразм вилоятида хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланиши динамик ва кўп қиррали. Бу соҳанинг афзаллиги шундаки, ишлаб чиқариш циклининг қисқариши, фаолиятнинг бир соҳаси доирасида дифференциаллашуви ва ихтисослашуви, кўплаб хизматларнинг индивидуаллиги ҳамда стандартлаштирилмаганлиги ҳисобига капитал айланмасининг юқори тезлиги кичик бизнес субъектларининг фаолият юритиши учун қулай шарт-шароит яратади. Хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналари халқаро савдо жараёнларида фаол иштирок этадилар. Шу жиҳатдан ички бозор илм-фан, ахборот технологиялари, дастурий таъминот, электрон ва мобил тижорат ва бошқаларни ривожлантириш ҳисобига жаҳон бозоридаги улушини ошириш учун салмоқли салоҳиятга эга. Бундай салоҳият иқтисодиётни юқори малакали кадрлар ва тегишли моддий-техника базаси

билан таъминлаш шарты билан амалга оширилади. Ернинг геосиёсий жойлашувидан самарали фойдаланиш транспорт хизматлари кўрсатишдан тушадиган даромадларни оширишга ёрдам беради.

Хулоса қилиб айтганда, Хоразм вилояти иқтисодиётининг барқарор ривожланишини таъминлаш замонавий иқтисодий трансформация шароитида ҳудуднинг мавжуд ресурс салоҳиятидан самарали фойдаланиш, иқтисодиёт тармоқларини диверсификация қилиш, инвестиция фаоллигини кенгайтириш ва инновацион ривожланиш омилларини фаоллаштириш билан бевосита боғлиқдир.

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, сўнгги йилларда вилоятда саноат тармоқларини модернизация қилиш, юқори технологияли ишлаб чиқаришларни жорий этиш ва хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш бўйича амалга оширилаётган чоратadbирлар иқтисодий ўсишнинг муҳим манбаларига айланмоқда. Айниқса, хизмат кўрсатиш соҳаси аҳоли бандлигини таъминлаш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш, даромадларни ошириш ҳамда ҳудуд иқтисодиётининг рақобатбардошлигини мустаҳкамлашда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Жаҳон иқтисодиёти тажрибаси шуни кўрсатадики, хизматлар соҳаси иқтисодий ўсишнинг энг динамик тармоқларидан бири ҳисобланади. Хоразм вилоятида ҳам мазкур соҳанинг улуши йил сайин ортиб бормоқда. Бу эса иқтисодиётнинг таркибий ўзгаришларини чуқурлаштириш, юқори қўшилган қиймат яратувчи хизмат турларини ривожлантириш ва аҳоли турмуш даражасини яхшилаш учун қўшимча имкониятлар яратмоқда.

Шу билан бирга, ҳудуд иқтисодий барқарорлигини мустаҳкамлаш мақсадида хизмат кўрсатиш соҳасида рақамли технологиялардан кенг фойдаланиш, электрон тижорат ва ахборот-коммуникация хизматларини ривожлантириш, транспорт-логистика инфратузилмасини такомиллаштириш, туризм ва сервис хизматлари салоҳиятини тўлиқ ишга солиш ҳамда инвестиция муҳитини янада яхшилаш зарур.

Бундан ташқари, ҳудуднинг геоиқтисодий жойлашуви, тарихий-маданий мероси, туристик ресурслари ва инсон капитали салоҳиятидан самарали фойдаланиш янги иқтисодий ўсиш нуқталарини шакллантиришга хизмат қилади. Бу эса ўз навбатида ялпи ҳудудий маҳсулот ҳажмини ошириш, экспорт салоҳиятини кенгайтириш, аҳоли бандлигини таъминлаш ва ҳудуднинг иқтисодий хавфсизлигини мустаҳкамлаш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Нигматов А.Н., Шивалдова Н.С. ва Султонова Р.Н. Барқарор ривожланишнинг экологик жиҳатлари.// Қўлланма. – Т.: Bioekosan, 2014.
2. Мамашокиров С., Усмонов Э. Барқарор тараққиётнинг экологик хавфсизлик масалалари.// Қўлланма. – Т.: «Фан», 2019.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

3. Нигматов А., Кулматов Р., Расулов А., Мухамедов Ш. Барқарор ривожланиш ва унинг тизимли индикаторлари.// Монография. – Т.: Spectrum Media Group. 2015. – 120 б.
4. <https://www.xorazmstat.uz/uz/> Ўзбекистон Республикаси миллий статистика қўмитаси. Хоразм вилояти статистика бошқармаси маълумотларига таянилган ҳолда ишлаб чиқилган.

